

Палаюча земля

У житті міст, як і людей, є дати й події, що залишаться в історії навіки. Такою вікопомною подією для Сарн є визволення 11 січня 1944-го від фашиських окупантів.

За майже 2, 5 року вини заподіяли в місті чимало горя, знущань, забрали життя сотень, тисяч людей. Сарненці боялись виходити на вулиці, бо фашиський режим був нещадним до місцевих жителів. Але з перших днів окупації жила в них надія, що ворога проженуть з рідної землі. Такий день настав. 6 січня – у переддень Різдва Христового – радянські бійці прогнали нелюдів з Рокитного. Далі їх шлях лежав на Сарни. Як не сутужно було, але в місті готувалися до Різдва Христового, люди молилися, просили в Бога заступництва, просили послати якнайшвидше визволення. Дехто навіть ставив ялинки. Прикрашати їх, здебільшого, було нічим, та навіть без прикрас зелене деревце вселяло в людей надію, що рідний край буде вільним від чужинців, можна буде вільно ходити вулицями, усміхатися сонцю, зорям, веселитися, радіти життю, відзначати всі свята.

Від Рокитного до Сарн близько 70 кілометрів. Цей шлях радянські бійці подолали за 4 дні. Це теж свідчить про той шалений опір, що чинили фашисти намірам якнайскоріше визволити Сарни. Тут розміщувався залізничний вузол, що відігравав велику роль в історії Великої Вітчизняної війни.

Про відвагу, героїзм, що проявляли в роки війни жителі Сарн, партизани, які діяли в навколишніх лісах, багато говорили та писали. Цей героїзм перешкоджав фашистам здійснювати свої наміри на тому чи іншому фронті, а отже, прискорював день Великої Перемоги.

Про місто, станцію Сарни в роки окупації написав у свій час журналіст, працівник сарненської “районки” Г.П. Ваганов. Нижче й пропонуємо вашій увазі факти, описані ним у краєзнавчому нарисі Сарни”. Виданий він у Львові в “Каменярі” в 1979 році.

...6 липня 1941 року гітлерівці захопили Сарни. Вороже, зустріло їх принишкле місто. Окупанти відразу ж застосували жорстокий терор. Упродовж кількох днів вони зігнали в гетто кілька тисяч чоловік населення й розстріляли в ближньому лісі.

З перших днів окупації фашисти насильно почали вивозити молодь на роботу в Німеччину. Юнаки й дівчата не підкорялися наказам, ховалися. Загони есесівців і поліцаїв влаштовували облави.

Сарненські ліси стали надійним пристановищем для партизанських [груп і загонів. Звідти вони здійснювали диверсії на залізничних і шосейних шляхах, виходили на розвідку.

Партизани, які перебували в навколишніх лісах, під постійним прицілом тримали залізничний вузол. У роки війни Сарни перетворилися в ' крупний пересильний пункт, через який на фронт ішли поїзди з технікою, і солдатами й офіцерами вермахту, з іншими військовими вантажами. У протилежному напрямку, до Німеччини, йшли ешелони з награваним добром, пораненими “завойовниками”. У підступних планах гітлерівського командування залізничному вузлу відводилася велика роль. Окупанти пильно його охороняли, для чого в місті зосередили значну, кількість військ, у тому числі есесівських, а також поліцаїв.

Але і в таких складних умовах партизани діяли рішуче та сміливо. У районі Сарн вони здійснили блискучу операцію, що увійшла в історію Великої Вітчизняної війни під назвою “Сарненський хрест”.

Операція була добре спланована і продумана. Німецька охорона ніде не встигла навіть відкрити вогонь. Партизани знищили її, не втративши жодного бійця. Тому їх організовані та злагоджені дії викликали паніку, розгубленість серед гітлерівських вояк, нагнали на них жаху. У Сарнах зчинився переполох, сюди наїхало багато залізничного начальства, гестапівців. Входи й виходи з міста були закриті.

Операція “Сарненський хрест” завдала фашистам відчутного удару. Залізничний вузол був повністю паралізований, рух через станцію припинився більш як на півмісяця. Для відбудови мостів і боротьби з партизанами гітлерівське командування змушене було перекинути сюди дві дивізії, що призначалися до відправки на фронт на допомогу оточеним під Сталінградом німецьким арміям.

Восени 1942 року на станції Сарни почала діяти підпільна диверсійно-розвідувальна група, керівником якої, призначили М.К. Фідарова.

Основним завданням підпільників була інтенсивна розвідка на залізничному вузлі. Патріоти збирали відомості про те, скільки проходить через станцію поїздів, куди і які перевозять вантажі, війська, спорядження,

У листопаді 1942 року стало відомо, і що в Сарнах фашисти звільнили від жильців великий будинок, обставляють його дорогими меблями. Вдалося з'ясувати, що призначається цей будинок для відпочинку старших і середніх офіцерських чинів гітлерівської армії, що діяла під Сталінградом. Ешелон з ними очікували з дня на день.

Зрозуміло, такої нагоди помститися ворогові партизани пропустити не могли. Дві доби фашисти розтягували залишки вагонів і трупи. Убитих і поранених вони відправляли в Сарни, Клесів, Рокитне.

Після операції “Сарненський хрест” гітлерівці не зуміли повністю відновити роботу залізничного вузла, але і за цих умов його пропускна спроможність залишалася ще досить значною. До того ж через станцію майже безперервним потоком йшли ешелони з військами та технікою в напрямку Орловсько-Курської дуги, де фашисти готувалися до наступу. Тому на початку липня 1943-го був наказ вивести Сарненський залізничний вузол з ладу.

Старі методи, за якими народні месники діяли раніше, тепер уже не годилися. Вони “осіддали” перегони на залізницях Сарни-Ковель, Сарни-Рокитне, Сарни-Лунінець і Сарни-Рівне. Навколо Сарн, в усіх напрямках від станції розгорнулася “рейкова” війна. Так фашистам було відрізано найкоротший шлях з Німеччини на Орловсько-Курську дугу, що проходив через Ковель, Сарни, Київ.

11 січня 1944 року радянські воїни 143-ї та 397-ї стрілецьких дивізій у взаємодії з іншими частинами штурмом оволоділи Сарнами. Проти наступаючих радянських військ активно діяла ворожа авіація, німці неодноразово намагалися бомбардувати залізничний вузол. У повітрі над Сарнами зав'язувалися жорстокі бої, переможцями в яких виходили радянські авіатори. За мужність і відвагу, проявлені в боях за місто, льотчики С.Г. Іванов, Є.Ф. Трохимов, В.П. Іванов, М.Л. Часник були удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу, 397-ма стрілецька дивізія - почесного найменування “Сарненська”, а 143-тя дивізія нагороджена орденом Червоного Прапора. Командир 143-ї стрілецької дивізії Герой Радянського Союзу М.М. Заїкін - почесний громадянин міста Сарни.

* * *

Визволення від фашистських загарбників Сарн відкривало дорогу для звільнення від чужинців інших міст і сіл краю, України.

Катерина ІВАНЧУК.